

KÜLÖNFÉLÉK.

Eötvös József báró. A magyar történelem legnagyobb és legáldásosabb alakjai közé tartozik. Mai szellemi életünk gyökérszálai abba a munkába kapcsolódnak, amellyel ő a nemzeti előhaladásnak útját megmutatta és amelylyel tért nyitott nekünk a művelt nemzetek közé való feltörekvésre. A nemzeti kultúra értékei között a regényíró, a bölcsész, a publicista, az államférfi eszméi és gondolatai még ma is azok az élő források, amelyekhez a nemzeti genius megújhodni és felfrissülni s erőt meríteni jár. Egész élete a nemzeti eszményekért való küzdelemben folyt le, melyet nemesen, rajongó lélekkel és sohasem csüggedő bizalommal harcolt meg.

Az újjá született Magyarországnak első közoktatásügyi minisztere, aki minták nélkül csupán nagy lelke magasra törő vágyaitól vezetve megalkotja népoktatási törvényünket. Amit az ifjúkor hevületében ábrádnak gondolt: kiemelni hazánkat a tespedésből, ő a legjobbak élén valóra váltotta. Az a javaslat, amelynek kulturát szóró sugarai Jellachich hadainak fegyvereibe törttek meg, egy nagy perspektívájú alkotás, melynek életbe ültetése a jelen és jövő nagyjainak munkáját és serénységét igényli. Oltárt emelt a nemzeti kulturának az iskolában s életszükséglete volt mindennap idejárni imádkozni. Csüggedni nem tudó lélekkel hirdette, hogy az államnak ép olyan kötelessége a nép elemi műveltségéről iskolák felállításával gondoskodni, mint a határok megvédéséről. Ma ez magától értődő gondolat, akkor új és merész remény volt.

A műveltséget a legsőbb rétegekben akarta terjeszteni, mert meg volt győződve, hogy nagyobb és általánosabb befolyást gyakorol az elemi műveltség általános elterjedése a tudományok és művészetek emelésére, mint megfordítva. Nem tette magáévá azt a felfogást, hogy a világhossz felülről jó. Hála szellemének, hogy ott kezdette alól, a népnevelésnél. Az a mag, melyet e törvényben elvetett, él, gyarapszik, napról-napra terebélyesebb fává erősödik s nekünk sem lehet forróbb vágyunk és óhajtásunk, mint amit ő „Végrendeleté”-ben kifejezett: eszméi győzedelme legyen emlékjele.

Mi pedig születésének századik évfordulóján emlékezzünk a magyar újjászületés e nemes és lángoló hevülésű alakjáról azzal a gondolattal, hogy nem voltunk elég méltók az ő szellemi örökségére, azzal a gondolattal, hogy ő nem a múlté, hogy őt elfelejteni annyi, mint feladatainkat felületesen fogni fel.

A protestantizmus utóbbi 70 éve. Az „Evangélikus Lap“ Zimányi Dániel tollából érdekes statisztikai adatokat közöl egy cikksorozatban, melyben hét népszámlálás eredményét dolgozza föl felkezeteti szempontból. A hivatalos számadatok alapján megállapított végső eredmény az, hogy az utóbbi hetven év alatt az izraeliták állandóan tért hódítottak. Ugyancsak folytonos előnyomulásban vannak a római katolikusok, míg a görög katolikusok haladása hullámzást mutat. Ezzel szemben a protestáns egyházak általában (ág. ev., ref. és unitárius) tért veszítettek. Legnagyobb a vesztesége az evangélikus egyháznak, amely minden alkalommal tért veszített s vesztesége az utóbbi 30 év alatt fokozatosan emelkedett. A reformátusok is minden alkalommal tért veszítettek, de itt az alkotmányos évtizedek alatt mégis mintha javulás mutatkoznék. Az unitáriusok is hullámzást mutatnak. Közben-közben nyertek is, de „utóbbi időben állandóan visszaszorulnak“.

Egyházunkra vonatkozó adatokat a következőkben ismertetjük: Az 1850-ik évi népszámláláskor 46,278 unitárius volt, ami a lakosságnak 0'35%-át tette. Az 1857 évi népszámlálás már 49,039 unitáriust vesz fel, ami 0'36%-ot tesz ki. Itt az unitáriusok szaporodása 2'35%-kal kedvezőbb, mint a lakosság átlaga. 1869-ben már 54,438 unitárius találtott, ami 0'35%-nak felel meg. Itt tehát bár 5,399-cel szaporodtunk, mégis 0'01% a térvészteségünk s a lakosság átlagos szaporodásával szemben 1'79%-kal kedvezőtlenebb a mi gyarapodásunk. Az 1880 évi népszámlálásnál már csak 55,792 unitárius volt, ami 0'37%-nak felel meg. Az 1890-iki népszámlálás 61,645 (0'36%), az 1900 évi 68.005 (0'36%), az 1910 évi 73,601 (0'35%) unitáriust talált. A mi arányszámunk tehát az általános lakosság között 1910-ben éppen az, ami 1850-ben volt.

A különböző felekezetek számbeli gyarapodását a következő adatok alapján szemlélhetjük: A 70 év alatt szaporodott 100 evangélikus 132-re, 100 ref. 140-re, 100 unitárius 155-re, 100 róm. kath. 173-ra, 100 gör. kath. 152-re, 100 gör. kel. 130-ra, 100 izraelita 380-ra. A lakosság átlagosan minden 100-ról 161-re emelkedett. A protestánsok közül tehát mi közelítjük meg legjobban az átlagos gyarapodást, míg az izraeliták és a róm. katolikusok túlhaladják.

Vajjon az egyetemes protestantizmusnak a számokban mutatkozó hanyatló irányzata magának a protestantizmusnak tudható-e be? Gondolatunk szerint sokkal inkább anyagi erejük gyöngeségének, szervezetlenségüknek és az egyöntetű munka hiányának. De ezek a számok egyben hangosan figyelmeztetnek, hogy a végromlás veszélye nélkül ezen az úton tovább nem haladhatunk. Ha anyagiakban nem is vehetjük fel a versenyt a katolicizmussal, de felvehetjük a mi lelki és szellemi fegyvereinkkel. Soha sem volt aktuálisabb, mint most egy „protestáns szövetség“ gondolata, mely nem azt a kérdést vizsgálja, hogy ki a hivatalos protestáns s ki nem, hanem e helyett egyöntetű céltudatos munkában tömöríti mindazokat, akik a hit- és lelkiismereti szabadság magasztos eszményétől át vannak hatva.

A középiskola reformja. Úgy értesülünk, hogy a közoktatási minisztériumban a középiskola reformján dolgoznak. Dr. Jankovich Béla közokt. miniszter jun. 16-án a képviselőházban tartott beszédében terveiről nyilatkozott is. A képzés egyesítése céljából a középfokú iskolákat is egységes alapra akarja helyezni az új német reálgimnáziumok mintájára. A latint megszüpörtött óraszámmal egészen a felsőbb osztályokba helyezné, amint a leánygimnáziumoknál van. A németet és esetleg a franciát már a legalsó osztályokba helyezné, de hogy a modern nyelvi oktatás sikeres és gyakorlati lehessen, kevés számú tanulóból álló parallel osztályokban kellene végezni. A latin áthelyezése nemcsak a modern nyelvek sikeresebb oktatását mozdítaná elő, hanem a történeti és természettudományi szakokét is. A polgári iskola négy alsóosztályának tanterve is megegyeznék ezzel, melyre 2—3 évfolyamban külön szakiskola épülne, amely kizárólag gyakorlati tere képzitene elő.

Ez a terv egyelőre annyira vázlatos, pl. a felsőbb osztályok tantervéről egyáltalában nincs szó benne, hogy nehéz érdemlegesen hozzá szólni. S ezért általában csak annyit, hogy a reform alap gondolatával rokonszenvezünk s kíváncsian várjuk ez ügyben a további fejleményeket. Azt mindenesetre elvárjuk, hogy előzetesen kérdezze meg az illetékes tényezőket, mielőtt a tervezetet egészében nyilvánosságra bocsátja.

A miniszter a nyár folyamán meglátogatta Kassát. Az ottani tanári kör felhasználta a kedvező alkalmat, hogy a reform felvételéért üdvözölje s szóvá tegye a tanárságot ért sérelmeket. A miniszter válaszában örömeinek adott kifejezést affölött, hogy reformeszméje kedvező fogadtatásra talált tanügyi körökben, kijelentette, hogy elhatározott szándéka az illetékes körök meghallgatása után a reformot már a jövő 1914—15. isk. évben életbeléptetni.

Elismeri, hogy a tanárságra az új nyugdíjtörvény sérelmes, ő sem helyeselte, de mint a képviselőház elnöke, ellene állást nem foglalhatott. Rajta lesz azonban, hogy az ügy valami módon szanáltassék és a tanárság kérelme, a megharmadolás teljesíttessék.

Miközben e sorokat írjuk, a miniszter az országos közoktatási tanáchoz rendeletet intézett, melyben közli reformtervei vázlatát s arra hívja fel, hogy ilyen szellemben tervezetet készítsen.

A tervezethez majd mi is érdemlegesen hozzászólunk.

Lengyel tudósok Kolozsvárt. Szeptember elején öt lengyel tudós érkezett Kolozsvárra, hogy az itteni közkönyvtárak és levéltárak lengyel—magyar vonatkozásokat tartalmazó könyveit, kézíratait tanulmányozzák. Úgy értesülünk, hogy a kollégiumi nagy könyvtárban, az egyházi és egyházközségi levéltárakban igen sok és értékes anyagot találtak. A tudósok Kolozsvárról Marosvásárhelyre utaztak, hogy ott folytassák kutatásaikat s onnan távirati úton köszönték meg az intézet s a könyvtárnok és levéltárnok előzőkenységét, mellyel a kutatóknak rendelkezésére állottak.

A lelkészek családi pótléka. Dr. Antal Gábor, a dunántúli ref. egyházkerület püspöke szabályrendelet alakjában javaslatot terjesztett be az egyházkerületi közgyűléshez — amint a Dunántúli Protestáns Lapban olvassuk — a lelkészek családi pótlékáról. A családi pótlék egy gyermek után 50 K, amely összeg nemcsak 3 után jár, hanem minden gyermek után 18. életévük s ha felsőbb iskolákban tanulnak, 24. életévük betöltéséig. Kétszeres (100 K) a családi pótlék az olyan gyermekek után, akik más községben levő iskolákban a család körén kívül folytatják tanulmányaikat. A pótlékok félévi előleges részletekben folyósítják. A püspök a javaslatát kísérő íratában ezeket mondja: „... a főtiszt. egyházkerületet arra kérem, hogy addig is, amíg az állami törvényhozás erre vonatkozólag általános törvényalkotással nem intézkedik, saját erejéből kezdeményezze és vigye keresztül a lelkészek családi pótlékának életbeléptetését. Kérem ezt azon erős bizalommal, hogy valamint eddig minden gyenge alappal indult, de nemés célú kezdeményezésünk nemes szívek áldozatkészségével, helyes gazdálkodással, a körülmények okos felhasználásával s a jó Isten áldó kegyelmének támogatásával, talán előbb, mint várhattuk és remélhattuk, megerősödött: úgy ez a most talán szegényesnek látszó, de igazán szükséglet pótló és minden nemes szívek támogatására méltó kezdeményezésünk is néhány év múltán teljesen meg fog felelni rendeltetésének“. Azóta az egyházkerület közgyűlése lezajlott s amint olvassuk, a közgyűlés a püspök indítványát elfogadva, a családi pótlékokat 40, illetőleg 80 K-ban állapította meg.

Gyász hírek. *Id. Gálfalvi István* haranglábi ny. unit. lelkész, törvényhatósági bizottsági tag júl. hó 5-én életének 76., papi működésének 46. évében hosszas szenvedés után Haranglábban elhunyt. Halálát nagy családja és kiterjedt rokonsága gyászolja. — *Gróf Teleki Géza*, a Magyar Történelmi Társulatnak 20 éven át közszeretben és tiszteletben állt elnöke szept. hó 27-én, életének 70. évében Budapesten meghalt.

Sajfóhiba-igazítás. A Keresztény Magvető f. évi IV-ik füzetének 232. oldalán, a 10-ik sorban „*gyönyörűségeit*“ helyett: *gyöngeségeit* olvasandó.